

РОЗДІЛ 33

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СТРУКТУР

*д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту та інновацій,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Масленніков Є.І.*

Сучасний період розвитку бізнес-структур сегменту національної економіки можна охарактеризувати як нестабільний, тому що він пов'язаний зі значними факторами ризику, постійними змінами, втратами та кризами.

Дослідження сучасних умов господарювання та інвестиційно-інноваційного розвитку бізнес-структур обумовлює необхідність застосування методології діагностичного аналізу, яка забезпечить інструментальну підтримку вирішення сучасних та майбутніх проблем розвитку окремих сегментів національної економіки, досягнення значних темпів галузевого фінансово-економічного зростання та соціально-економічного розвитку у національному суспільстві.

Необхідність своєчасного розпізнавання негативних процесів у господарській діяльності бізнес-структур, зміцнення їх фінансової платоспроможності та стійкості, ефективне функціонування, запобігання появі кризових явищ та процесів, недопущення банкрутства та формування стратегічних орієнтирів потребує:

- запровадження діагностичного аналізу інвестиційно-інноваційного розвитку бізнес-структур в умовах посиленої міжнародної конкуренції;

- застосування специфічних аналітичних прийомів та процедур, які дозволять виокремити явні та неявні фактори впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на розвиток галузі;

- обґрунтування найефективніших заходів оздоровлення або пріоритетного розвитку галузі;

- мінімізація негативних наслідків фінансового, економічного, екологічного та соціального характеру.

У сучасних умовах адаптації національного макроекономічного середовища до умов глобальної рецесії актуальність реалізації діагностичного аналізу значно підвищується. Вміння оперативно та своєчасно виявляти, виокремлювати, долати і попереджувати негативні процеси в окремих галузях промислової галузі національної економіки визначають ефективність її управління, що є передумовою конкурентоздатності у міжнародному макроекономічному просторі.

Зазначимо, що існує відповідна поляризацію думок науковців щодо місця діагностичного аналізу в системі інформаційно-аналітичного забезпечення. Але необхідно враховувати, що діагностичний аналіз є науковим напрямом з досить складною структурою, процесом та функцією.

Дослідження еволюції теоретичного осмислення дефініції «діагностика» в економічній науці дозволяє стверджувати, що до теперішнього часу не існує єдиної її інтерпретації.

Діагностика – це встановлення і вивчення ознак, які характеризують стан організмів, систем, машин, для передбачення можливих відхилень і запобігання порушень нормального режиму їх роботи, діяльності [3].

Дефініції «діагностика» і «діагностичний аналіз» можна розглядати як тотожні, так як «діагностика» та «діагностичне дослідження» є відповідними видами аналітичної роботи. Термін «діагностика» застосовувався з початку у медичній галузі, що визначало виявлення захворювання у пацієнта за певними симптоматичними ознаками. З початку ХХ ст., цей термін застосовується у науках технічного спрямування, де процес встановлення симптоматичних ознак вказує на наявність дефектів у відповідних механізмах або їх сегментах, що дозволяє виявляти, виокремлювати та попереджувати відхилення й порушення в режимі їх функціонування.

В економічному та управлінському спрямуванні термін «діагностика» став використовуватися лише в кінці ХХ ст., в період формування ринкової економіки у національному макроекономічному середовищі.

Саме у цей період сформувався в самостійну галузь знань – аналіз, який представляє собою процес розумного або уявного та фактичного розчленування (розкладання) складного об'єкта на відповідні складові сегменти, надає можливість дослідити його окремі сторони, що забезпечить формування наукових абстракцій. Необхідно пам'ятати, що з розвитком будь-якої науки здійснюється диференціація її основних складових – галузей і методів.

Посилення фактору глобалізації та міжнародні інтеграційні процеси вимагають від фахівців з економіки, адміністрування та управління сучасного стилю, форми і принципів підготовки відповідних рішень, та відмови від інтуїтивних, необґрунтованих і зразкових розрахунків. Низький рівень фінансово-економічного та соціального розвитку у національному макроекономічному просторі вимагає визначення джерел зростання в умовах сьогодення та у майбутніх періодах. Визначені аспекти можна та треба розв'язувати за допомогою діагностичного аналізу. Діагностичний аналіз є сегментною частиною комплексного аналізу, він дозволяє фактично оцінити результативність та ефективність прийнятих рішень на відповідному рівні, сильні і слабкі сторони діяльності об'єкта дослідження, сформувані можливості та загрози, визначити резерви його розвитку, а також прийняти необхідні раціональні управлінські рішення вже на початковому етапі дослідження.

Таким чином діагностика ототожнюється з:

- науково-дослідницькою діяльністю, спрямованою на встановлення, аналіз і оцінку негативних явищ, підвищення ефективності системи організації й управління;
- оперативним пошуком, аналізом, виявленням, виокремленням помилки та формуванням необхідних шляхів удосконалення відповідної системи;
- визначенням об'єктивного стану об'єкта дослідження, предмета, явища чи процесу управління, виявленням слабких та сильних сегментів;
- дослідженням величин і співвідношень параметрів об'єкта, ринкового та інституціонального макроекономічного середовища, а також змін даних співвідношень з метою встановлення відповідних причин виникнення непередбачених явищ, ієрархічного рівня системи, на якому виникла і може бути усунена негативні явища;

– відповідним етапом процесу прийняття рішення на основі аналізу причинно-наслідкових зв'язків на об'єкті дослідження;

– оцінкою фінансових, економічних, екологічних та соціальних показників функціонування об'єкта дослідження на основі розгляду сегментних результатів діяльності, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив розвитку його і наслідків ухвалення оперативних, тактичних та стратегічних рішень.

Діагностика на макроекономічному рівні – це розпізнавання, встановлення стану характеру негативних явищ від заданого перебігу будь-яких процесів у макроекономічному середовищі як нині існуючих, так і таких, що можуть виникнути у майбутніх періодах на основі типових ознак, які властиві лише для відповідного явища, а також попередження негативних процесів. Таким чином, з діагностики починається вирішення негативних явищ у макроекономічному середовищі національної економіки. Діагностика об'єкта національної економіки має на меті визначити характерний стан, у якому він знаходиться в сучасних умовах, а також виявити та виокремити негативні явища, які уповільнюють його розвиток.

Діагностичний аналіз також визначає об'єктивний стан визначених параметрів бізнес-структур у національній економіці та її сегментах щодо відповідності заданим цілям і завданням, дослідження відхилень від нормального стану об'єкта діагностування, причин та наслідків цих відхилень, тривалості їх протікання, їх інтерпретація для формування правдивих, не упереджених висновків і необхідних рекомендацій.

Діагностика функціонування та розвитку бізнес-структур – це система наукових знань і область практичної діяльності, яка досліджує виробничі, логістичні, фінансові, економічні, екологічні та соціальні процеси, виявляє сильні і слабкі сторони їх діяльності, формує способи покращення ситуації. Процес діагностування, пов'язаний з встановленням характеру порушень нормального ходу відповідних процесів господарювання на основі типових ознак, характерних для відповідного порушення.

Діагностування бізнес-структур включає визначення оціночних ознак господарських процесів, вибір методичного інструментарію вимірювання їх та характеристики за певними правилами, оцінку

виявлених відхилень від запланованих параметрів результативної роботи бізнес-структур.

Зазначимо, що сутність діагностики інвестиційно-інноваційного розвитку бізнес-структур полягає у встановленні та вивченні ознак, які впливають на його господарську виробничу, а також інноваційну діяльність, вимірюванні базових характеристик, які відображають фактичний стан сегментних складових суб'єкта (машин, обладнання, приладів, технічних систем, фінансів, результатів діяльності та ін.) для передбачення можливих відхилень від стійких і стандартних значень і запобігання порушень нормального режиму функціонування. Діагностика повинна включати визначення оціночних ознак, вибір інструментів та методів їх вимірювання, і характеристику цих ознак за певними правилами, оцінку виявлених відхилень від стандартних, нормативних та загальноприйнятих параметрів.

Основні функціональні аспекти елементу діагностування бізнес-структур національної економіки: оціночна, розпізнавальна та пошукова.

Оцінюючий функціональний аспект полягає у визначенні відповідності стану бізнес-структур національної економіки її запланованим параметрам і стратегічним можливостям з урахуванням факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Визначений функціональний аспект дозволяє з'ясувати відхилення галузевих індикаторів стану та розвитку від заданих, на базі запланованої системи критеріальних параметрів діяльності та розвитку бізнес-структур країни, що дозволяє оцінити їх щодо вирішення поставлених оперативних, тактичних та стратегічних завдань.

Оцінювання повинно здійснюватися у регламентний термін в системі управління бізнес-структурами та вимагає від фахівців-аналитиків проводити діагностичний аналіз з обґрунтуванням вихідних показників критеріїв діяльності окремих суб'єктів національної економіки. Необхідно відмітити про вимогу достовірності розрахунку критеріїв, їх об'єктивності та неупередженості.

Оцінюючий функціональний аспект має наступні етапи реалізації:

- обґрунтування єдності оцінки та синтезу;
- формування мети та постановка завдань;
- визначення предмету дослідження;

- вибір об'єкта та його сегментна характеристика;
- визначення інструментальної підтримки дослідження;
- пошук, вимірювання, реєстрація, накопичення, узагальнення і оцінка отриманої інформації;
- дослідження стану об'єкта та його сегментів;
- формування узагальнюючої характеристики об'єкта діагностики у відповідності з аналітичною інформацією;
- дослідження тенденцій розвитку об'єкта та його сегментів з множинними альтернативними траєкторіями;
- вибір та обґрунтування системи оціночних показників, які характеризують об'єкт діагностики;
- зіставлення фактичних показників з запланованими, для оцінки ступеня вирішення визначених завдань;
- визначення та виокремлення негативних аспектів у діяльності та розвитку бізнес-структур.

Оцінюючий функціональний аспект забезпечує отримання наступних результатів: визначення ступеня досягнення мети та розв'язання завдань; виявлення та обґрунтування сильних і негативних аспектів діяльності бізнес-структур; формування подальших напрямів дослідження інвестиційно-інноваційного розвитку бізнес-структур країни з урахуванням синергетичного ефекту.

Необхідно відмітити, що оцінюючий функціональний аспект в практичній площині потребує використання аналітичних прийомів обробки інформації.

Розпізнавальний функціональний аспект дозволяє проаналізувати причини незапланованих відхилень від цільових критеріальних параметрів, шляхом виявлення та оцінки впливу будь-яких факторів або чинників на діяльність бізнес-структур. Виявлені фактори або чинники, які впливають на діяльність бізнес-структур, забезпечать обґрунтовану оцінку сегментних складових об'єкта діагностики на підставі сукупності найбільш виразних, характерних ознак та сприятимуть стратегічному прогнозуванню розвитку бізнес-структур.

Розпізнавальний функціональний аспект забезпечує отримання наступних результатів:

- отримати кількісні показники, які характеризують діяльність бізнес-структур національної економіки;

- виокремити компоненти позитивного та негативного впливу на розвиток бізнес-структур;
- визначити та обґрунтувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на бізнес-структуру;
- виявити екстенсивні та інтенсивні орієнтири розвитку бізнес-структур;
- своєчасно та адекватно реагувати на прояви зовнішнього і внутрішнього макроекономічного середовища;
- сформувати стратегічні орієнтири інвестиційно-інноваційного розвитку бізнес-структур.

Необхідно відмітити, що реалізація розпізнавального функціонального аспекту забезпечить формування достовірних та неупереджених прогнозів розвитку бізнес-структур, і постане базовим фундаментом науково-обґрунтованих рішень в системі її державного регулювання.

Пошуковий функціональний аспект забезпечує процес обґрунтування оперативних, тактичних і стратегічних орієнтирів розвитку бізнес-структур в умовах диверсифікації окремих процесів.

Пошуковий функціональний аспект відповідає за отримання наступних результатів:

- інформаційно-аналітичне забезпечення супроводу подальшого дослідження бізнес-структур;
- узагальнення результатів дослідження стану бізнес-структур національної економіки;
- матричне порівняння показників бізнес-структур;
- формування оперативних, тактичних та стратегічних орієнтирів дослідження;
- балансове формування результатів дослідження з метою системного обґрунтування;
- визначення резервів динамічного зростання показників функціонування бізнес-структур на основі досвіду міжнародного середовища і досягнень науки й практики з урахуванням національної ідентичності;
- графічна побудова потенційних можливостей бізнес-структур національної економіки з метою отримання аналітичної інформації для формування стратегічного плану її розвитку;
- визначення параметрів потенційних можливостей розвитку сегментних складових бізнес-структур;

- обґрунтування пропозицій і заходів щодо використання потенціалу розвитку бізнес-структур та їх сегментних складових;
- визначення поточних та стратегічних завдань розвитку бізнес-структур та їх сегментних складових в умовах глобалізації та міжнародної інтеграції.

Базовим інструментарієм оцінюючого, розпізнавального та пошукового функціонального аспекту є: методи теорії пізнання; імітаційні методи, методи побудови моделей, теоретико-аналітичні та прикладні моделі; макроекономічні та мікроекономічні моделі; балансові, трендові, оптимізаційні, імітаційні моделі; аналітичні та ідентифіковані моделі; детерміновані та стохастичні моделі; матричні моделі, моделі лінійного та нелінійного програмування, кореляційно регресійні моделі, моделі теорії масового обслуговування, моделі сіткового планування та керування, дескриптивні (описові) моделі, одно- та багатофакторні моделі, статичні та динамічні моделі, моделі простої та складної структури; довготермінові, середньотермінові та короткотермінові моделі, евристичні методи; методи загального аналізу.

Таким чином, діагностична функція має значний вплив у системі аналізу стану та інвестиційно-інноваційного розвитку бізнес-структур. Вона закладає фундамент для прийняття оперативних, тактичних та стратегічних рішень у функціонуванні бізнес-структур.

Дослідження підтверджує, що діагностика є частиною або функцією аналізу диверсифікації розвитку бізнес-структур, вона є інструментом встановлення джерел виникнення негативних явищ і результатів у промисловій галузі країни та забезпечує розпізнавання причин виникнення негативних аспектів.

Таким чином, діагностичний аналіз необхідно розглядати як системне та цілісне дослідження, яке забезпечує на основі єдності оцінки і синтезу та причинно-наслідкової логіки розвитку бізнес-структур побудувати її модель стратегічних орієнтирів у кількісному та якісному вимірюванні.

Діагностичний аналіз дозволяє дослідити реальні взаємозв'язки між елементами та факторами впливу, обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки між змінами факторів і системою взаємопов'язаних елементів, досліджувати зміни у господарській системі від впливу негативних явищ та процесів у будь-який період. Зазначений аналіз, дозволяє

виділяти провідні сегменти у бізнес-структурах з метою ранжування факторів впливу та сформувати систему поточних та довгострокових заходів, які спрямовані на пошук шляхів попередження впливу негативних явищ та процесів, для формування управлінських рішень, пов'язаних з інвестиційно-інноваційним розвитком бізнес-структур.

Досліджуючи сутнісну характеристику діагностичного аналізу, можемо виділити характерні риси, які властиві саме йому:

- функціональний інструмент фундаментального дослідження;
- багатопараметричний методичний інструментарій для вимірювання індикаторів діяльності бізнес-структур;
- забезпечує виявлення відхилень від заданих параметрів;
- забезпечує поділ на сегментні складові явищ, процесів та об'єктів дослідження;
- зрозумілість, простота та швидкість дослідження;
- виконує роль організуючого аспекту та відображає взаємозв'язок елементів;
- забезпечує можливість прийняття необхідних рішень вже на попередніх етапах дослідження стану та розвитку бізнес-структур;
- характерний взаємозв'язок з функціями галузевого регулювання: планування, прогнозування, бюджетування, моніторинг і контролінг;
- забезпечує формування обґрунтованих результатів дослідження;
- взаємний взаємозв'язок з елементами планування та прогнозування на галузевому рівні;
- сегментація результатів діяльності бізнес-структур національної економіки;
- поєднання з функціями контролінгу;
- дозволяє передбачити та запобігти появі порушень або негативних явищ у розвитку бізнес-структур.

Зазначимо, що діагностичний аналіз – це цілісна система наукових знань і область практичної діяльності, яка забезпечує дослідження індикаторів та параметрів, які характеризують діяльність бізнес-структур, для виявлення обставин, що впливають на її стан та розвиток.

Діагностичний аналіз бізнес-структур є одним із видів аналізу, який має свою концептуальну та теоретико-методологічну підтримку. Відрізняється він змістом, метою, предметом, об'єктом, завданнями та методами. Включає в себе цілісну систему прогресивних способів

діагностики, які на базі системного підходу відокремлюють причинно-наслідкові зміни, які відбуваються серед бізнес-структур у кількісному й якісному виміру впливу факторів або процесів на визначені зміни та інвестиційно-інноваційний розвиток бізнес-структур національної економіки.

Методологія діагностичного аналізу бізнес-структур забезпечує послідовне цілеспрямоване поглиблене проникнення у суть організаційно-господарських процесів:

- дослідження ступеня впливу керуючих параметрів на поведінку і стан господарської системи бізнес-структур;
- аналіз робочих параметрів процесів забезпечення;
- аналіз робочих параметрів виробничих процесів;
- системні дослідження організаційно-економічних параметрів, найважливіших властивостей господарської системи та режиму її функціонування;
- виокремлення характерних ознак організації галузевої системи управління;
- факторний аналіз об'єктів аналізу;
- сегментний аналіз бізнес-структур;
- структурний аналіз окремих галузевих елементів і комунікаційних зв'язків;
- формування інформаційно-аналітичної бази результатів дослідження;
- економіко-математичне моделювання розвитку бізнес-структур.

Індикатори діагностичного аналізу мають якісну та кількісну орієнтацію співставлення фактичних показників із запланованими, що дозволить визначити відхилення, дослідити їх причини та фактори впливу.

Результати діагностичного аналізу забезпечують інформаційно-аналітичне об'єктивне підґрунтя для прийняття ефективних рішень щодо поточного та стратегічного розвитку бізнес-структур в умовах глобалізації та інтеграції у міжнародне середовище.

Зауважимо, що діагностичний аналіз бізнес-структур повинен займати особливе місце. Попередньо знаючи і оцінюючи абсолютні або відносні відхилення у відповідних процесах і сегментах, знаючи причини та форми їх прояву, фактори впливу можливо з урахуванням

вірогідності визначити характер, місце і період виникнення відхилень від заданих параметрів діяльності бізнес-структур.

Діагностичний аналіз забезпечує обґрунтування оперативних, тактичних або стратегічних рішень щодо розвитку бізнес-структур у національному макроекономічному середовищі. Необхідно також відмітити, що діагностичний аналіз базується на принципах порівняння, єдності оцінки та синтезу, прогресивності, виділенні провідного сегмента, системності, варіативності, фактору часу і використовує аналітичну інформацію, яка спрямовується на динамічний розвиток та диверсифікацію окремих процесів.

Сучасні інтеграційні процеси та транспарентність національної економіки спонукають до використання діагностичного аналізу бізнес-структур для отримання структурованої, об'єктивної та обґрунтованої різнопланової аналітичної інформації, що дозволить прогнозувати розвиток бізнес-структур.